

Investigating the strategic variable of social capital and its relationship with the national identity of youth with an approach to the vision document of the future Iran

Asghar Mirfardi

Associate Prof. of Sociology, Department of Sociology and Social Planning, Shiraz University, Shiraz, Iran (Corresponding Author).

Email: Amirfardi@shirazu.ac.ir

 0000-0002-1219-4485

Milad Vahidi

Graduated from B.A. of Sociology, Department of Sociology and Social Planning, Shiraz University, Shiraz, Iran

Email: Miladvahidi083@gmail.com

 0009-0002-8853-5271

Abstract

The concept of social capital is a strategic concept that refers to the connections in human community. This research aimed to investigate the relationship between national identity and social capital of college students with an approach to the vision document of the future Iran. Using quantitative approach, survey method and structured questionnaire, its statistical population was college students of the faculties of humanities at Shiraz University in 2023-2024 semester. Using the Lin sampling table, 360 students were determined as the sample size and were selected using a random cluster sampling method. Face validity and Cronbach's alpha coefficient were used, for evaluation of validity and reliability of questionnaire, respectively. The findings showed that the mean of social capital was lower than the expected average and their mean of national identity was higher than the expected mean. The results show that there was a positive and significant relationship between national identity and social capital. There was also a significant difference between social capital according to field of study. Students in fields related to social interaction and behavior (educational sciences) had more social capital. There was no significant difference between social capital according to gender and ethnicity. Multiple regression showed that the independent variables were able to explain nearly 15% of the changes in the dependent variable.

Keywords: Social capital, national identity, college students, Shiraz university, Iran

Extended abstract

Purpose

The concept of social capital is a strategic concept that refers to the links and connections produced by the values and norms of society among members of a human community. Pierre Bourdieu, James Coleman, and Robert Putnam addressed this concept, and since the 1980s, it has been considered by theorists such as Francis Fukuyama. In Putnam and Fukuyama's thinking, social capital is a strategic phenomenon; they believe that in societies where individuals have different levels of social capital, the foundations for the emergence of democracy and industrialization are provided, and participation in economic, social, and political spheres increases (Ezkie & Ghaffari, 2004, p. 279). Bourdieu refers to the mutual relations of social capital with cultural and economic capital (Bourdieu, 2002, p. 144). National identity, as a structural and strategic variable, is culturally and socially adjacent to social capital. It is expected that these two variables in human societies, while being aligned, will lead to national solidarity and cohesion, providing the basis for the synergy of internal power to achieve the general goals of society. In Iran, national identity and social capital have been considered in the constitution and general policies of the system, especially the Vision Document for the Future of Iran. Despite studies that have been conducted on social capital and national identity of students in Iran (for example, Rastegar Khaled et al., 2016; Mirfardi & Valinejad, 2018), the cohesion variables and the role of academic disciplines in them have not been examined in recent years. Considering the role of the cultural orientation of the university and the exchange of various ideas within it, explaining social capital among students can reveal the cultural and social profile and the state of their cohesion and convergence. The principal purpose of this study is therefore to investigate the sociological relationship between national identity and the amount of social capital of college students, with an approach to the Vision Document of the Future of Iran. To this end, the paper pursues three questions: (1) what is the relationship between national identity and social capital among students; (2) how do demographic variables such as gender, ethnicity, and field of study affect social capital; and (3) what is the role of universities in strengthening social capital and national identity in line with the Vision Document?

Design/Methodology/Approach

Using a quantitative approach, survey method, and structured questionnaire tool, the statistical population was college students of the faculties of humanities at Shiraz University in the 2023–2024 academic semester. Using the Lin sampling table, 360 students were determined as the sample size and were selected using a random cluster sampling method. Data were collected using a structured

questionnaire. Face validity and Cronbach's alpha coefficient were used for the evaluation of validity and reliability of the questionnaire, respectively. Descriptive statistics methods (frequency distribution and percentage) and inferential statistics techniques, such as t-test, one-way analysis of variance, and multivariate regression, were used to analyze the data. Using Putnam and Bourdieu's theories as a theoretical framework, this research aimed to investigate the sociological relationship between national identity and the amount of social capital of college students.

Findings

The findings showed that the mean of social capital of the respondents was lower than the expected average and their mean of national identity was higher than the expected mean. The results show that there was a positive and significant relationship between the variables of national identity and social capital at the 99% confidence level. Most respondents (55 percent) had a strong national identity, and the social capital status of most respondents (67.5 percent) was average. The largest number of respondents was female, and the largest number were from the Persian ethnic group. The largest number of respondents (9.2 percent) were students of sociology, and the smallest number (5.3 percent) were students of French literature. Students of theology, educational sciences, and French literature had the strongest national identity, respectively, and students of English, sociology, and architecture had the weakest national identity, respectively. There was a positive and significant relationship between the level of national identity and the social capital of the students at the 99 percent confidence level; therefore, the hypothesis was confirmed. The territorial and cultural dimensions of national identity had a positive and significant relationship with social capital. There was no significant difference between the level of social capital of the students according to their gender and ethnicity. There was also a significant difference between the social capital of students according to their field of study, and students in fields related to social interaction and behavior (educational sciences) had more social capital than students in other fields. Students in the fields of education, theology, and psychology had the highest level of social capital, and students in the fields of English, French literature, and law had the lowest level of social capital. The results of multiple regression showed that the variables entered into the equation were able to explain nearly 15 percent of the changes in social capital. Among the predictor variables, only the political dimension of national identity had a negative effect on social capital, and the other variables had a positive and significant effect on social capital. The inclusion of three fields of study in the equation indicates the importance of academic orientations in social capital.

Research Limitations/Implications

This research has several limitations that should be acknowledged. First, the study was confined to students of the faculties of humanities at Shiraz University, which may limit the generalizability of findings to students in other faculties, universities, or regions of Iran. Second, the cross-sectional design captures data at a single point in time, preventing analysis of how social capital and national identity evolve over time. Third, the reliance on self-reported

questionnaire data may introduce social desirability bias. Fourth, the study did not examine the role of other potentially relevant variables, such as family background, socioeconomic status, or media consumption, in greater depth. Accordingly, it is suggested that future research expand the sample to include students from diverse faculties and universities across Iran, conduct longitudinal studies to examine how social capital and national identity change over time, incorporate qualitative methods such as in-depth interviews to capture the lived experiences of students, and examine the effectiveness of specific university programs and policies designed to strengthen social capital and national identity.

Practical Implications

The findings of this research are of significant importance for university administrators, cultural policymakers, and educational planners. Although overall students' social capital is lower than average, students in fields that deal with interactive and behavioral issues have more social capital. This finding indicates the impact of educational content on the attitudinal and behavioral characteristics of learners. Students in the field of education and other related fields such as social sciences, due to their substantive connection with the elements of social capital, feel more aligned with it. The communication and social skills taught in these fields serve as a basis for social integration and strengthening social capital. Given the importance of social capital for strengthening national identity and the emphasis of the country's upstream policies, especially the Vision Document of the Future of Iran, it is necessary to adopt short-term and long-term strategies to strengthen social capital in executive policymaking. Policy suggestions were presented based on the research findings, including the development of curricula that foster social interaction and communication skills across all disciplines, the expansion of extracurricular activities that promote inter-ethnic and inter-group interaction, and the institutionalization of cultural and social programs that reinforce national identity.

Social Implications

From a social perspective, this research reveals that national identity and social capital are two important and strategic elements for maintaining national cohesion and social dynamics. Universities and educational centers play an important role in the institutionalization of cultural and social characteristics and the social convergence of society. Both variables of national identity and social capital involve convergence and continuous interactions to achieve collective and trans-individual goals. In other words, collective identity, especially national identity, cannot emerge without elements that are crystallized in social capital. Social capital is the context, content, and communication and interaction mechanisms that shape the collective spirit in society; this collective spirit is manifested in the form of national identity in the territorial scope. On the other hand, long-standing attachments that exist in society in line with national identity help strengthen social capital. As Putnam (2000) considers social capital as a source for the progress and prosperity of society, this variable can provide the basis for social support and participation to achieve national cohesion and territorial development goals. The lack of significant differences between social

capital with respect to ethnicity and gender variables indicates the shared generational and lived experience of students. The younger generation, especially male and female students from different ethnicities, through their generational lived experience—shaped by information and communication technology and cultural consumption—achieves adjacent and somewhat similar positions on social interactions, the sphere of trust, and the normative system as elements of social capital.

Originality/Value

The primary innovation of this article lies in offering a comprehensive sociological analysis of the relationship between social capital and national identity among university students, with specific attention to the Vision Document of the Future of Iran. In contrast to prior studies, which have either addressed social capital and national identity in general terms without focusing on the role of academic disciplines, or have not examined these variables in recent years, this research provides a systematic empirical analysis grounded in the theoretical frameworks of Putnam and Bourdieu. The identification of the significant relationship between national identity and social capital, the role of academic disciplines in shaping social capital, and the negative effect of the political dimension of national identity on social capital offer a novel contribution to the literature. The study also provides a nuanced understanding of how universities contribute to the institutionalization of cultural and social characteristics and social convergence in society. Its value accrues to cultural policymakers, university administrators, educational planners, researchers interested in social capital and national identity, and practitioners working in higher education and youth development.

بررسی متغیر راهبردی سرمایه اجتماعی و رابطه آن با هویت ملی جوانان با رویکردی به سند چشم‌انداز ایران آینده

اصغر میرفردی

دانشیار جامعه‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی اجتماعی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران (نویسنده مسئول)

Email: Amirfardi@shirazu.ac.ir

0000-0002-1219-4485

میلاد وحیدی

دانش‌آموخته کارشناسی جامعه‌شناسی، بخش جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی اجتماعی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

Email: Miladvahidi083@gmail.com

0009-0002-8853-5271

چکیده

مفهوم سرمایه اجتماعی، از مفاهیم راهبردی است که به پیوندها و ارتباطات پدیدار شده به‌وسیله ارزش‌ها و هنجارهای جامعه میان اعضای یک اجتماع انسانی اشاره دارد. این پژوهش باهدف بررسی چگونگی رابطه بین متغیرهای راهبردی هویت ملی و میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان با رویکردی به سند چشم‌انداز ایران آینده، انجام شد. پژوهش با رویکرد کمی، روش پیمایشی و پرسش‌نامه‌ساختمند انجام شد. جامعه آماری آن، دانشجویان دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بود که با استفاده از فرمول لین، تعداد ۳۶۰ نفر، به‌عنوان حجم نمونه تعیین شد و با روش نمونه‌گیری احتمالی از نوع خوشه‌ای انتخاب شدند. برای ارزیابی اعتبار و پایایی ابزار پژوهش، به ترتیب از اعتبار صوری و ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که میانگین سرمایه اجتماعی پاسخ‌گویان از میانگین مورد انتظار کم‌تر و میانگین هویت ملی آن‌ها از میانگین مورد انتظار بیشتر است. نتایج نشان داد که بین متغیرهای راهبردی هویت ملی و میزان سرمایه اجتماعی، رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. همچنین بین میزان سرمایه اجتماعی برحسب رشته تحصیلی تفاوت معناداری وجود داشت؛ اما تفاوت معناداری بین میزان سرمایه اجتماعی با توجه به جنسیت و قومیت جود نداشت. رگرسیون چندگانه نشان داد که متغیرهای مستقل توانستند نزدیک ۱۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین نمایند.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، هویت ملی، دانشجویان، دانشگاه شیراز، ایران.

شاپای الکترونیک: ۲۵۸۸-۶۵۵۵X / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه علمی راهبرد اجتماعی - فرهنگی

doi 10.22034/scs. 2026.495776.1640

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و الزاماً بیانگر دیدگاه پژوهشکده تحقیقات راهبردی نیست.

۱. مقدمه و بیان مسئله

سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی انسجام ملی دربردارنده شبکه‌های اعتماد، هنجارهای مشترک و پیوندهای اجتماعی میان افراد یک جامعه است. «پی‌یر بوردیو»^۱، «جیمز کلمن»^۲ و «رابرت پاتنام»^۳ به این مفهوم پرداختند و از دهه ۱۹۸۰ این مفهوم توسط نظریه‌پردازانی همچون «فرانسیس فوکویاما»^۴، مورد توجه قرار گرفت. در اندیشه پاتنام و فوکویاما، سرمایه اجتماعی پدیده‌ای راهبردی است؛ آن‌ها معتقدند که در جوامعی که افراد از سطوح مختلف سرمایه اجتماعی برخوردارند، بسترهای پیدایش دموکراسی و صنعتی‌شدن فراهم می‌شود و مشارکت در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی افزایش پیدا می‌کند (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۲۷۹). بوردیو به روابط متقابل سرمایه اجتماعی با سرمایه فرهنگی و اقتصادی اشاره می‌کند (بوردیو، ۱۳۸۱: ۱۴۴). هویت ملی، به‌سان یک متغیر ساختاری و راهبردی، از نظر فرهنگی و اجتماعی هم‌جوار با سرمایه اجتماعی است. انتظار می‌رود این دو متغیر در جوامع انسانی، ضمن هم‌راستا بودن، هم‌بستگی و انسجام ملی را در پی داشته باشند. این عوامل، زمینه هم‌افزایی توان داخلی برای رسیدن به اهداف عمومی جامعه را فراهم می‌سازند.

مفهوم «هویت ملی»^۵، از زمانی که دولت‌ها برای برقراری انسجام داخلی و تضعیف دولت‌های رقیب، به ملت‌سازی پرداختند، مورد توجه قرار گرفت. هویت ملی مفهومی کلان و راهبردی است که مجموعه به‌هم‌پیوسته‌ای از ویژگی‌های سرزمینی، سیاسی، تاریخی و فرهنگی را که طی آن افراد در چهارچوب عضویت در یک جامعه سیاسی، در قبال آن احساس هم‌بستگی و تعلق می‌کنند، در برمی‌گیرد (زهیری، ۱۳۸۴: ۳۲). این مفهوم، در گذر زمان و با روایت‌های مختلف ساخته و پرداخته می‌شود. سنت‌ها، مذهب، تاریخ، زبان، نهادهای سیاسی و اقتصادی و عوامل اجتماعی و جغرافیایی به هویت ملی معنا می‌دهند؛ بدین ترتیب، روند تکوین هویت ملی، در یک بستر اجتماعی صورت می‌گیرد (بلباسی و باقری، ۱۳۹۹: ۱۹۲). نهادهای جامعه‌پذیرکننده همچون نظام آموزشی، نقش مهمی در تقویت و نهادینه شدن عوامل انسجام‌بخش همچون سرمایه اجتماعی و هویت ملی دارند (میرفردی و ولی‌نژاد، ۱۳۹۷: ۶۷). عوامل یاد شده،

1. Pierre Bourdieu

2. James Coleman

3. Robert Putnam

4. Francis Fukuyama

5. National identity

از رهگذر درونی‌ساختن ارزش‌ها و ایستارهای مقوم روح جمعی تقویت می‌شوند. در ایران، هویت ملی و سرمایه اجتماعی در قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام به‌ویژه سند چشم‌انداز ایران آینده، مورد توجه قرار گرفته است. برای نمونه در بندهای ۵ و ۲۰ قانون برنامه چهارم توسعه کشور، تقویت هویت ملی و آگاهی درباره فرهنگ، تاریخ و تمدن ایران مورد تأکید قرار گرفته است و در بند ۱۵ همین قانون، تقویت هویت ملی جوانان مورد توجه و تأکید است (قانون برنامه چهارم توسعه). در سند چشم‌انداز بیست ساله نیز تقویت سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک هدف مهم مورد توجه است (سند چشم‌انداز بیست ساله). وحدت و یکپارچگی سرزمینی کشور در قانون برنامه‌های توسعه همواره مورد تأکید بوده است. برای نمونه، در بند ۱۳ قانون برنامه هفتم توسعه بر وحدت و یکپارچگی تأکید شده است. پذیرش و درونی‌سازی عناصر فرهنگی و اجتماعی همگرا در بین همه اقشار جامعه از اهمیت بالایی برخوردار است. دانشجویان به‌عنوان نسل پویا و کارگزاران آینده جامعه نقش راهبردی در وحدت و یکپارچگی جامعه دارند. بر پایه آمارهای رسمی در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ جمعیت دانشجویی در کشور نزدیک به ۳/۵ میلیون نفر بود (مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۴۰۳). افزون بر آن، مطالعه سرمایه اجتماعی دانشجویان، به‌عنوان کارگزاران آینده و قشر مهمی که به‌واسطه حضور در محیط آموزشی، بین حوزه عمومی و جامعه نقش ایفا می‌کنند، از اهمیت بالایی برخوردار است (میرفردی و ولی نژاد، ۱۳۹۶: ۷۰). تغییرات اجتماعی فزاینده در ایران در دهه‌های اخیر، مطالعه متغیرهای انسجام بخش در جامعه (همچون سرمایه اجتماعی و هویت ملی) را ضروری ساخته است. ازاین‌رو، در دهه‌های اخیر، پژوهشگران زیادی پژوهش‌هایی درباره ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه دانشجویی انجام داده‌اند. با وجود مطالعاتی که درباره سرمایه اجتماعی و هویت ملی دانشجویان در ایران انجام شده است (برای نمونه: رستگارخالد و همکاران، ۱۳۹۵؛ میرفردی و ولی نژاد، ۱۳۹۷)، متغیرهای انسجامی و نقش رشته‌های تحصیلی در آن‌ها در سال‌های اخیر بررسی نشده است. نظر به نقش جهت‌دهی فرهنگی دانشگاه و تبادل اندیشه‌های گوناگون در آن، تبیین سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان، می‌تواند سیمای فرهنگی و اجتماعی و وضعیت انسجام و هم‌گرایی آن‌ها را نشان دهد.

با توجه به اهمیت روزافزون هر دو متغیر ساختاری و راهبردی سرمایه اجتماعی و هویت ملی در جهان امروز، شناخت جایگاه این دو متغیر در بین دانشجویان، می‌تواند جایگاه نظام دانشگاهی در وضعیت عوامل انسجام بخش را نشان دهد. بنابراین، شناخت

رابطه بین این دو متغیر راهبردی و اثرگذار در جامعه، اهمیت بالایی دارد. براین اساس، مسئله پژوهش حاضر، بررسی چگونگی وضعیت سرمایه اجتماعی و هویت ملی دانشجویان دانشگاه شیراز و ارتباط میان این دو متغیر است.

پژوهش حاضر به دنبال بررسی و شناخت اهداف زیر است:

۱. شناخت رابطه بین متغیرهای راهبردی هویت ملی و میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه شیراز.

۲. شناخت تفاوت در میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه شیراز با توجه به ویژگی‌های زمینه‌ای همچون رشته تحصیلی، جنسیت و قومیت.

در راستای اهداف پژوهش، سؤال‌های زیر در این پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرند:

۱. چه ارتباطی میان هویت ملی و میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان وجود دارد؟

۲. سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب رشته تحصیلی آنان چه تفاوتی دارد؟

۳. سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب متغیرهای زمینه‌ای آنان چه تفاوتی دارد؟

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش قنبری برزیان (۱۴۰۳) نشان داد که وجود عناصر مشترک هویتی بین افراد جامعه همچون آئین‌ها و نمادهای مذهبی و ملی، موجب افزایش هم‌بستگی اجتماعی می‌شود. نازک تبار و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی که بر روی ۵۰۰ نفر از زنان شهرکرد انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که بین سرمایه اجتماعی و هویت ملی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. پژوهش شیردل و همکاران (۱۴۰۰) بر روی ۳۸۰ نفر از نوجوانان شهر کرمان نشان داد، بین سرمایه اجتماعی و هویت ملی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. پژوهش دهقان و همکاران (۱۳۹۸) بر روی ۴۰۰ نفر از شهروندان استان مازندران بیانگر آن بود که ابعاد مختلف ادراک فساد، ارتباط معکوس و معناداری با سرمایه اجتماعی دارد.

پژوهش میرفردی و ولی نژاد (۱۳۹۷) بر روی ۴۰۰ نفر از دانشجویان نشان داد که بین ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی و ابعاد مختلف هویت ملی، رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. برزگری و علمی (۱۳۹۵) در پژوهشی بر روی ۳۵۵ نفر نشان داده‌اند که

برخورداری از سرمایه اجتماعی براساس پایگاه‌های هویتی مختلف، تفاوت معناداری ندارد؛ اما در مقابل، متغیرهای جنسیت و وضعیت تأهل، نقش تعیین‌کننده‌ای در میزان سرمایه اجتماعی افراد مورد مطالعه داشته است. پژوهش ابراهیم‌پور و توسلی (۱۳۹۳) بر روی ۳۸۱ نفر از دانشجویان دانشگاه تبریز نشان داد که دانشجویان دارای هویت سنتی، میزان سرمایه اجتماعی بالاتری نسبت به دانشجویان با هویت مدرن دارند به باور آنان دانشجویان شهری و روستایی به ترتیب از سرمایه اجتماعی نهادی و فردی برخوردارند.

پژوهش ایمان و روحانی (۱۳۹۲) بر روی ۴۵۵ نفر از دانشجویان دانشگاه شیراز نشان داد که بین هویت ملی و سرمایه اجتماعی دانشجویان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. پژوهش ملک‌حسینی و همکاران (۱۳۹۲) بر روی ۳۴۸ نفر از مرزنشینان استان گلستان بیانگر ارتباط مثبت و معنادار میان هویت ملی و سرمایه اجتماعی است. پژوهش جهانگیری و معینی (۱۳۸۹) بر روی ۳۶۰ نفر از دانشجویان دانشگاه شیراز نشان داد که میان ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی و هویت ملی دانشجویان، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. ورینامب و همکاران^۱ (۲۰۲۵) در پژوهش خود دریافتند که سرمایه اجتماعی اثر منفی بر مرگ‌ومیر ناشی از سوء‌مصرف دارویی دارد. پژوهش راهه^۲ و همکاران (۲۰۲۵) بیانگر درهم‌تنیدگی سرمایه اجتماعی و سرمایه مالی برای پروژه‌های توسعه روستایی بود. افزون بر آن، هرچه شبکه‌های اجتماعی و هویت اجتماعی ساکنان روستایی فعال‌تر و بالاتر باشد، موفقیت پروژه‌ها بیشتر است. پژوهش ونگ^۳ و همکاران (۲۰۲۴) نشان داد، به‌طورکلی وضعیت سرمایه اجتماعی در آموزش آنلاین روندی کاهشی دارد و این مسئله، توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها را تحت تأثیر قرار داده است. پژوهش لئو و نگای^۴ (۲۰۲۰) بر روی ۵۷۱ نفر از دانش‌آموزان دبیرستانی دارای مشکلات اقتصادی خانوادگی و ۱۰۴۷ نفر از دانش‌آموزان دبیرستانی بدون مشکل اقتصادی خانوادگی نشان داد که خانواده، مدرسه و سرمایه اجتماعی رابطه معناداری با توسعه هویت سالم برای نوجوانانی که خانواده آن‌ها دچار آسیب‌های اقتصادی است، دارد؛ اما برای نوجوانانی که خانواده‌شان بدون مشکلات اقتصادی هستند، تنها سرمایه اجتماعی‌شان با توسعه هویت سالم ارتباط دارد.

1. Verinumbe et al.

2. Rahe

3. Wong

4. Liu & Ngai

پژوهش مروری می‌شرا^۱ (۲۰۲۰) نشان داد که شبکه‌های دانشجویان شامل خانواده، هویت‌های قومی و مذهبی، دوستان و اساتید، در موفقیت تحصیلی‌شان تأثیرگذارند. اعضای شبکه گروه‌های دارای نمایندگی کم‌تر، همدیگر را با توجه به منابع ارائه‌شده تکمیل می‌کنند و به موفقیت تحصیلی دست می‌یابند. پژوهش ریسکنز و رایت^۲ (۲۰۱۳) در ۲۷ کشور اروپایی نشان داد که ناسیونالیسم قومی، با کاهش میزان سرمایه اجتماعی همراه است و تأثیر اجتماعی منفی تنوع را افزایش می‌دهد.

با وجود مطالعات انجام شده، این پژوهش از اهمیت و ویژگی نوآورانه برخوردار است: نخست، همان‌گونه که گیدنز (۱۳۸۳) استدلال نموده است، هویت، یک پدیده بازاندیشانه است و در پرتو تحولات اجتماعی و نسلی دچار بازتابندگی می‌شود. دوم، نتایج پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۹۴؛ جواهری، ۱۴۰۰)، نشانگر فرسایش سرمایه اجتماعی در جامعه ایران در سال‌های اخیر است. دو متغیر مورد بررسی در این پژوهش در معرض تغییرات قابل‌توجه بوده‌اند. با وجود تغییرات اجتماعی مهم و گسترده‌ای که در سالیان اخیر در وضعیت سرمایه اجتماعی، سبک زندگی و گسترش رسانه‌های اجتماعی انجام شده است، رابطه بین هویت ملی و میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان، به‌ویژه دانشجویان دانشگاه شیراز در این سال‌ها بررسی نشده است، به‌گونه‌ای که آخرین پژوهش درباره هویت ملی و سرمایه اجتماعی در سال ۱۳۹۲ منتشر شده است (ایمان و روحانی، ۱۳۹۲). اهمیت این پژوهش در بُعد زمانی، یعنی فاصله زمانی با آخرین پژوهش‌ها درباره این موضوع و همچنین تحولات اجتماعی در سال‌های اخیر وضعیت فرسایش سرمایه اجتماعی در جامعه ایرانی است. دانشگاه شیراز، از دانشگاه‌های اصلی کشور با تعداد زیادی دانشجو است و شناسایی عناصر هویتی و اجتماعی آن از اهمیت بالایی برخوردار است. نظر به اهمیت این دو متغیر راهبردی در انسجام و یکپارچگی سرزمینی، این پژوهش انجام شده است.

۳. مبانی نظری پژوهش

در این بخش مهم‌ترین نظریه‌ها درباره سرمایه اجتماعی و هویت ملی مرور و سپس چهارچوب نظری تدوین می‌شود. همچنین تعریف نظری و عملیاتی مفاهیم اصلی پژوهش ارائه می‌شود.

1. Mishra

2. Reeskens & wright

۳-۱. چهارچوب نظری

بورديو جامعه‌شناس اروپایی بود که با بررسی پایداری طبقه اجتماعی و سایر اشکال نابرابری، به مفهوم سرمایه اجتماعی دست یافت. از دیدگاه بورديو، جایگاه عاملین در صحنه اجتماعی، به میزان سرمایه‌های نسبی‌شان وابسته است. او حجم سرمایه اجتماعی افراد را وابسته به اندازه شبکه پیوندهای آن‌ها و حجم دیگر سرمایه‌های افراد (اقتصادی، فرهنگی و نمادین) می‌داند (بورديو، ۱۳۸۵: ۱۴۸).

«کلمن»^۱، جامعه‌شناس آمریکایی، به سرمایه اجتماعی نگاه کارکردی دارد و آن را منبعی مبتنی بر شبکه‌های ارتباطی، اعتماد و ارزش‌های مشترک تعریف می‌کند و معتقد است، این سرمایه فقط برای گروه‌های مرفه سودمند نیست، بلکه برای فقرا نیز کاربرد دارد (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۶۲). به باور کلمن، سرمایه اجتماعی پیامد ایجاد تغییرات در روابط میان افراد است و کنش را تسهیل می‌کند. سرمایه اجتماعی در مقایسه با دیگر سرمایه‌ها ناملموس‌تر است و با ایجاد اعتماد، هم‌بستگی و وفاداری در گروه، کنش‌ها را تسهیل می‌کند (کلمن، ۱۳۸۵: ۵۵-۵۴).

به باور پاتنام، سرمایه اجتماعی دارای ویژگی‌هایی از سازمان اجتماعی^۲ همچون شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد است که هماهنگی و همکاری برای منافع متقابل را تسهیل می‌کند. همچنین حضور این سرمایه، موجب افزایش سود سرمایه‌گذاری در زمینه سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی می‌شود (Putnam, 1994: 7). شبکه‌ها شامل روابط اجتماعی و تعاملات افراد است که به نظر پاتنام، بنیادی‌ترین جزء سرمایه اجتماعی است و خاستگاه دو بُعد دیگر سرمایه اجتماعی، یعنی هنجارها و اعتماد محسوب می‌شود. مهم‌ترین نوع شبکه از نظر پاتنام، مشارکت مدنی و عضویت در انجمن‌ها و احزاب است (Putnam, 2002: 6). به باور پاتنام، سرمایه اجتماعی به عنصر حیاتی توسعه اقتصادی کشورهای جهان تبدیل شده است (پاتنام، ۱۳۸۵: ۱۰۰). پاتنام نیز همانند کلمن، براساس تمایز اقتصادی کالاها معتقد است که وجوه خاص سرمایه اجتماعی یک کالای عمومی است. به نظر وی سرمایه اجتماعی از ویژگی‌های ساختار اجتماعی است که در مالکیت خصوصی هیچ‌کس نیست و همه اعضای جامعه از آن نفع می‌برد (پاتنام، ۱۳۹۲: ۲۹۳).

«فوکویاما»^۳ همانند پاتنام، سرمایه اجتماعی را در سطح کلان و در پیوند با رشد

1. James Coleman

2. Social Organization

3. Francis Fukuyama

اقتصادی کشورها بررسی کرده است. او با تکیه بر مفهوم اعتماد، آن را جلوه‌ای از سرمایه اجتماعی می‌داند که به همکاری گروهی می‌انجامد (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۱-۱۲). به باور فوکویاما، دولت‌ها می‌توانند هم سرمایه اجتماعی را تقویت کنند و هم تضعیف نمایند؛ او رفتار دولت‌ها را در چهار سطح نسبت به سرمایه اجتماعی دسته‌بندی می‌کند که شامل ناتوانی در ایجاد برخی اشکال سرمایه اجتماعی، تأثیر مستقیم و حداکثری از طریق نظام آموزشی، غیرمستقیم با تأمین کالاهای عمومی، حقوق مالکیت و امنیت و تأثیر منفی شدید به دلیل دخالت در حوزه مدنی و عمومی است (فوکویاما، ۱۳۸۵: ۱۹۳-۱۹۵).

«جنکینز»^۱، معتقد است با این‌که هویت فردی بر تفاوت‌ها و هویت جمعی بر شباهت‌ها تأکید می‌کند، می‌توان آن‌ها را مشابه هم فرض کرد. به باور جنکینز، اگرچه افراد متفاوت هستند؛ اما خویشتن، به‌طور کامل در بسترهای اجتماعی ساخته می‌شود؛ یعنی، فرایند تجدید و بازتعریف هویت در جریان فرایند اجتماعی‌شدن و تعامل با دیگران، تعریف و بازتعریف می‌شود. به باور جنکینز، دیالکتیک درونی و بیرونی فرایندی است که به‌واسطه آن، همه هویت‌ها، اعم از فردی و اجتماعی، ترکیب می‌شوند و هویت اجتماعی را می‌توان با به‌کارگیری کنش متقابل دیالکتیکی درونی و بیرونی فهمید (جنکینز، ۱۳۸۱: ۳۵ و ۴۳). در نظر او، رفتار و تجربه انسان، یک مسئله واحد است که انواع انتزاع، از آن استخراج شده و منجر به شکل‌گیری جامعه می‌شود. آنتونی اسمیت، آگاهی ملی را جایگزینی برای هویت در نظر می‌گیرد. در دیدگاه او، هویت ملی، بازتولید ارزش‌ها، نمادها و سنت‌های به‌جا مانده از گذشتگان یک ملت است که هویت‌یابی افراد را براساس آن‌ها امکان‌پذیر می‌کند. به نظر اسمیت، فهم کامل هویت ملی، مستلزم رعایت تعادل بین اجزای مختلف آن؛ تعادل بین سطوح جمعی و فردی بین تداوم و تغییر هویت است (اسمیت، ۱۳۸۳: ۳۰).

با بهره‌گیری از نظریه‌های مرور شده، چهارچوب نظری تدوین می‌شود. نظریه سرمایه اجتماعی پاتنام از قابلیت بالایی برای تبیین سرمایه اجتماعی برخوردار است. پاتنام، سرمایه اجتماعی را به برون‌گروهی و درون‌گروهی تقسیم‌بندی می‌کند. شکل درون‌گروهی سرمایه اجتماعی، در بین گروه‌های خاص اجتماعی که هویت‌های انحصاری را تقویت می‌کند و موجب همگونی گروه است جود دارد؛ اما سرمایه اجتماعی برون‌گروهی، به‌عنوان «سرمایه اجتماعی پیونددهنده»^۲، افراد متعلق به گروه‌های

1. Jenkins

2. Bridging Social Capital

مختلف را دور هم جمع می‌کند و تعاملات و هویت‌های وسیع‌تری را به وجود می‌آورد (Putnam, 2000: 22). متغیر هویت ملی که مرتبط با شکل برون‌گروهی سرمایه اجتماعی افراد است، برگرفته از این گزاره نظری پاتنام است. افزون بر این، بورديو معتقد است که سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادین باهم در ارتباط‌اند و برهم تأثیر می‌گذارند (بورديو، ۱۳۸۵). براین‌اساس یژگی‌های جمعیت‌شناختی یا زمینه‌ای، همچنین تحصیلات افراد به‌عنوان یک منبع اجتماعی و به‌عنوان شاخصی از سرمایه فرهنگی، می‌تواند در وضعیت سرمایه اجتماعی تأثیرگذار باشد. از نظریه پاتنام و بورديو، متغیرهای زمینه‌ای همچون جنسیت و قومیت و متغیر رشته تحصیلی اقتباس شدند. در این پژوهش، هویت ملی، رشته تحصیلی، جنسیت و قومیت به‌عنوان متغیرهای مستقل سرمایه اجتماعی به‌عنوان متغیر وابسته مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرند.

جدول ۱: طرح مبانی و چهارچوب نظری

نظریه پرداز	محور نظریه	متغیرهای اقتباس شده
پی‌یر بورديو	انواع سرمایه و ماهیت سرمایه اجتماعی	رشته تحصیلی و متغیرهای زمینه‌ای
رابرت پاتنام	سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی به‌مثابه منبعی برای همکاری‌های اجتماعی و توسعه	هویت ملی و متغیرهای زمینه‌ای
ریچارد جنکینز	دیالکتیک هویت فردی و هویت اجتماعی	-
آنتونی اسمیت	هویت ملی به‌مثابه میراث ارزشی و نمادین جامعه	-

(منبع: جمع‌بندی نگارندگان)

۳-۲. تعریف نظری و عملیاتی مفاهیم

سرمایه اجتماعی (متغیر وابسته): سرمایه اجتماعی عبارت است از مجموعه‌ای از منابع، تعاملات و شبکه‌های اجتماعی که زمینه انسجام و هم‌بستگی را در جامعه فراهم می‌کنند (میرفریدی و سلامتیان، الف ۱۴۰۳: ۳۶) سرمایه اجتماعی به دو دسته برون‌گروهی و درون‌گروهی تقسیم می‌شود. در این پژوهش، سرمایه اجتماعی برون‌گروهی مورد سنجش و تحلیل قرار گرفت. این متغیر در بُعدهای اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجارمندی، تعامل اجتماعی همکاری اجتماعی؛ با مقیاس ترتیبی

و طیف پنج سنج‌های لیکرت سنجیده شد.

هویت ملی: به معنای دارا بودن ویژگی‌های هویت جمعی در پیوند با تعلقات سرزمینی در واحد سیاسی و ملی است (میرفردی و سلامتیان، ب ۱۴۰۳: ۱۷). گویه‌های این متغیر در بُعدهای سیاسی، فرهنگی، تاریخی و سرزمینی به افتخارات ملی، میراث فرهنگی یژگی‌های تاریخی و سرزمینی ایران می‌پردازد. پرسش‌نامه دارای مقیاس ترتیبی و طیف لیکرت بود و گویه‌ها با گزینه‌های «کاملاً مخالفم»، «نسبتاً مخالفم»، «بی‌نظم»، «نسبتاً موافقم» و «کاملاً موافقم» سنجیده شد.

منظور از بُعد «سرزمینی» هویت ملی، ساختار سرزمینی یا جغرافیایی این هویت است. بدون در نظر داشتن گستره جغرافیایی ویژه‌ای، شکل‌گیری هویت ملی دور از انتظار است (میرفردی و ولی‌نژاد، ۱۳۹۶).

بُعد «سیاسی» هویت ملی: تعلق قانونی یا فیزیکی به یک نظام سیاسی، در کنار احساس پذیرش و تعلق خاطر به مبانی ارزشی و نظام سیاسی، بُعد سیاسی هویت ملی را پدیدار می‌سازد (گودرزی، ۱۳۸۱، ۳۰).

بُعد «تاریخی» هویت ملی: انسجام‌بخشی، کارکرد ویژه تعلق ملی است که فداکاری ملت را به‌عنوان یک سرمایه بزرگ، ضامن پیروزی، حفظ تمامیت سرزمینی و استقلال دولت‌ها در هنگامه جنگ و بحران داخلی و خارجی می‌سازد (میرفردی و ولی‌نژاد، ۱۳۹۶).

بُعد «فرهنگی» هویت ملی: همگونی فرهنگی یکی از زمینه‌ها و سازوکارهای تعلق و توسعه سیاسی است. منظور از همگونی نیز وحدت و اشتراک در ارزش‌ها و احساسات مشترک بود. به همین دلیل، می‌توان گفت مفهوم ملیت و انسجام ملی، مستلزم ارزش‌های مشترک، احساس‌های مشترک و دلبستگی به نمادهاست (حاجیان، ۱۳۷۹، ۱۹۳).

۴. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کمی، روش پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه ساختمان انجام شد. برای سنجش سرمایه اجتماعی از پرسش‌نامه «ناهایپیت و گوشال»^۱ (۱۹۹۸) و برای سنجش هویت ملی، از پرسش‌نامه تدوین شده توسط میرفردی و ولی‌نژاد (۱۳۹۶) استفاده شد. برای ارزیابی اعتبار پرسش‌نامه از روایی صوری و برای ارزیابی پایایی آن

1. Nahapiet & Ghosal

از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش، دانشجویان دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. رشته‌های معماری و شهرسازی زیرمجموعه دانشکده شهرسازی و در زمره رشته‌های علوم انسانی دانشگاه است و ماهیتی بین‌رشته‌ای دارد. براساس آمار رسمی سایت اینترنتی دانشگاه شیراز^۱، تعداد دانشجویان دانشکده‌های علوم انسانی نزدیک ۵۰۰۰ نفر بود. در این پژوهش حجم نمونه با سطح اطمینان ۹۵ درصد، خطای ۵ درصد و جمعیت جامعه مورد مطالعه، با استفاده از فرمول لین^۲ (Lin, 1976) ۳۶۰ نفر محاسبه گردید. نمونه‌گیری احتمالی خوشه‌ای برای دسترسی به نمونه‌ها استفاده شد.

جدول ۲: ضرایب پایایی متغیرهای هویت ملی و سرمایه اجتماعی

نام متغیر	مقدار آلفای کرونباخ
هویت ملی	۰/۸۴
سرمایه اجتماعی	۰/۸۲

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. یافته‌های توصیفی

با توجه به داده‌های جدول‌های ۳ و ۴، میزان سرمایه اجتماعی همه پاسخ‌گویان از میانگین مورد انتظار کم‌تر بود. همچنین میانگین هویت ملی پاسخ‌گویان، بیش از میانگین مورد انتظار بود. بیشتر پاسخ‌گویان (۵۵ درصد)، از هویت ملی قوی برخوردار بودند و وضعیت سرمایه اجتماعی بیشتر پاسخ‌گویان (۶۷/۵ درصد)، در اندازه متوسط بود. بیشترین تعداد پاسخ‌گویان را زنان تشکیل دادند. بیشترین تعداد پاسخ‌گو از قوم فارس بودند.

جدول ۳: آماره‌های توصیفی میزان سرمایه اجتماعی و هویت ملی پاسخ‌گویان

متغیر	میانگین	میانگین نظری	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
سرمایه اجتماعی	۶۵/۹۶	۷۲	۱۶/۳۹	۲۶	۱۱۶

1. www.shirazu.ac.ir

2. Lin

متغیر	میانگین	میانگین نظری	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
هویت ملی	۵۹/۷۹	۴۵	۸/۷۷	۲۳	۷۵

(منبع: یافته‌های پژوهش)

جدول ۴: توزیع فراوانی میزان هویت ملی و سرمایه اجتماعی پاسخ‌گویان

متغیر	هویت ملی	فراوانی	درصد
هویت ملی	کم	۱۶	۴/۴
	متوسط	۱۴۶	۴۰/۶
	زیاد	۱۹۸	۵۵
سرمایه اجتماعی	کم	۹۲	۲۵/۶
	متوسط	۲۴۳	۶۷/۵
	زیاد	۲۵	۶/۹
قومیت	فارس	۲۶۰	۷۲/۲
	ترک	۳۳	۹/۲
	لُر	۵۱	۱۴/۲
	سایر	۱۶	۴/۴
جنسیت	زن	۲۱۸	۶۰/۶
	مرد	۱۴۲	۳۹/۴
جمع پاسخ‌گویان		۳۶۰	۱۰۰

(منبع: یافته‌های پژوهش)

بیشترین تعداد پاسخ‌گویان (۹/۲ درصد) را دانشجویان رشته جامعه‌شناسی تشکیل دادند و کم‌ترین تعداد پاسخ‌گویان (۵/۳ درصد)، از رشته ادبیات فرانسه بودند. دانشجویان رشته‌های الهیات، علوم تربیتی و ادبیات فرانسه به ترتیب، قوی‌ترین هویت ملی و دانشجویان رشته‌های زبان انگلیسی، جامعه‌شناسی و معماری به ترتیب ضعیف‌ترین هویت ملی را داشتند. دانشجویان رشته علوم تربیتی، الهیات و روان‌شناسی بالاترین میزان سرمایه اجتماعی و دانشجویان رشته‌های زبان انگلیسی، ادبیات فرانسه و حقوق پایین‌ترین میزان سرمایه اجتماعی را داشتند.

جدول ۵: توزیع فراوانی میانگین هویت ملی و سرمایه اجتماعی پاسخ‌گویان برحسب رشته تحصیلی

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد	میانگین هویت ملی	میانگین سرمایه اجتماعی
جامعه‌شناسی	۳۳	۹/۲	۵۷/۵۸	۶۶/۴۸
اقتصاد	۲۲	۶/۱	۵۹	۶۰/۵۳
حسابداری	۲۳	۶/۴	۶۰/۸۲	۶۶/۱۴
حقوق	۲۴	۶/۷	۶۱/۱۷	۶۰/۳۵
علوم سیاسی	۲۳	۶/۴	۶۰/۳۹	۷۱/۹۶
روان‌شناسی	۲۶	۷/۲	۵۸/۸۴	۷۲/۷۳
علوم تربیتی	۲۴	۶/۷	۶۳/۱۳	۷۳/۲۶
تاریخ	۲۶	۷/۲	۵۹/۵۲	۶۹/۴۵
زبان و ادبیات فارسی	۲۰	۵/۶	۶۱/۵۰	۶۳/۲۵
زبان و ادبیات فرانسه	۱۹	۵/۳	۶۱/۸۹	۵۸/۷۸
زبان و ادبیات انگلیسی	۲۲	۶/۱	۵۳/۴۵	۵۷/۲۳
معماری	۲۶	۷/۲	۵۷/۶۹	۶۰/۸۱
شهرسازی	۲۴	۶/۷	۶۰/۰۸	۷۰/۲۹
مدیریت	۲۷	۷/۵	۵۹/۴۸	۶۳/۲۳
الهیات	۲۱	۵/۸	۶۴/۱۹	۷۳/۰۰
جمع	۳۶۰	۱۰۰	۵۹/۷۹	۶۵/۹۶

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۵-۲. یافته‌های استنباطی

در این بخش، براساس نتایج حاصل از بررسی و تحلیل فرضیه‌های پژوهش، به سؤالات پژوهش پاسخ داده می‌شود. با توجه به جدول (۶)، براساس ضریب هم‌بستگی به‌دست‌آمده (۰/۲۷۹) و سطح معناداری (۰/۰۰۰)، بین میزان هویت ملی و سرمایه اجتماعی دانشجویان در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه مثبت و معنادار وجود داشتند؛ بنابراین، فرضیه تأیید شد. ابعاد سرزمینی و فرهنگی هویت ملی با سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معناداری داشتند. با تقویت هویت ملی، سرمایه اجتماعی دانشجویان نیز تقویت پیدا می‌کند. سیاست‌های کلی کشور بر تقویت این دو متغیر تأکید کرده‌اند

و آن‌ها را برای هم‌بستگی ملی ضروری می‌دانند.

جدول ۶: آزمون هم‌بستگی هویت ملی و سرمایه اجتماعی

تعداد پاسخ‌گو	سطح معناداری	ضریب هم‌بستگی	هویت ملی و ابعاد آن
۳۶۰	۰/۰۰۰	۰/۲۷۹	هویت ملی
	۰/۰۰۰	۰/۳۳۸	بعد سرزمینی
	۰/۰۰۰	۰/۰۶۵	بعد سیاسی
	۰/۰۰۰	۰/۰۵۴	بعد تاریخی
	۰/۰۰۰	۰/۲۸۳	بعد فرهنگی

(منبع: یافته‌های پژوهش)

با توجه به آزمون آنوا، مقدار آماره $F(2/807)$ و سطح معناداری ($0/001$)؛ بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب رشته تحصیلی آن‌ها در سطح اطمینان ۹۹ درصد تفاوت معناداری وجود داشت و فرضیه تأیید شد. با توجه به جدول ۵، بیشترین میانگین سرمایه اجتماعی، مربوط به رشته علوم تربیتی و کم‌ترین میانگین مربوط به رشته زبان انگلیسی است. رشته‌های الهیات، روان‌شناسی، علوم سیاسی و شهرسازی پس از رشته علوم تربیتی از میانگین بالاتری نسبت به دیگر رشته‌ها برخوردارند. نتایج آزمون «توکی»^۱ نیز نشان می‌دهد که بین میانگین رشته‌ها در مقایسه دوه‌دوی آن‌ها، تفاوت معناداری وجود دارد. دانشجویان رشته‌های مرتبط با تعاملات اجتماعی (علوم تربیتی، روان‌شناسی و ...) از سرمایه اجتماعی قوی‌تری برخوردارند.

جدول ۷: آزمون تفاوت معناداری میزان سرمایه اجتماعی و هویت ملی دانشجویان برحسب رشته تحصیلی

متغیر	تعداد پاسخ‌گو	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی	۳۴۴	۶۵/۹۶	۱۶/۳۹	۲/۸۰۷	۰/۰۰۱
هویت ملی	۳۵۳	۵۹/۷۹	۸/۷۷۹	۲/۰۱۸	۰/۰۱۶

(منبع: یافته‌های پژوهش)

1. Tukey

نتایج آزمون T نمونه‌های مستقل نشان می‌دهد که با توجه به مقدار آماره T (۱/۴۶۳) و سطح معناداری به دست آمده (۰/۲۱۵)، بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب جنسیت آن‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد و فرضیه تأیید نمی‌شود. با این وجود، میانگین سرمایه اجتماعی زنان، بیش از مردان است.

جدول ۸: آزمون تفاوت معناداری میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب جنسیت

جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	T	سطح معناداری
زن	۲۰۸	۶۷/۰۰	۱۷/۰۶	۱/۴۶۳	۰/۲۱۵
مرد	۱۳۶	۶۴/۳۶	۱۵/۲۱		

(منبع: یافته‌های پژوهش)

با توجه به آزمون تحلیل واریانس یک‌سویه (F)، مقدار آماره (۰/۵۶۹) و سطح معناداری (۰/۶۳۶)، بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب قومیت آن‌ها تفاوت معناداری وجود نداشت و فرضیه تأیید نشد. بیشترین میانگین سرمایه اجتماعی، مربوط به پاسخ‌گویان قوم تُرک و کم‌ترین میانگین مربوط به پاسخ‌گویان سایر اقوام بود.

جدول ۹: آزمون تفاوت معناداری میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب قومیت

قومیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معناداری
فارس	۲۴۹	۶۶/۰۲	۱۶/۳۳	۰/۵۶۹	۰/۶۳۶
تُرک	۳۰	۶۸/۸۳	۱۵/۵۲		
لُر	۴۹	۶۴/۸۶	۱۶/۸۴		
سایر	۱۶	۶۲/۸۸	۱۸/۱۲		
جمع	۳۴۴	۶۵/۹۶	۱۶/۳۹		

(منبع: یافته‌های پژوهش)

نتایج رگرسیون چندگانه نشان داد که متغیرهای وارد شده به معادله توانستند نزدیک ۱۵ درصد از تغییرات سرمایه اجتماعی را تبیین کنند. از بین متغیرهای پیش‌بین، تنها بُعد سیاسی هویت ملی اثر منفی بر سرمایه اجتماعی داشت و دیگر متغیرها اثر مثبت و معناداری بر سرمایه اجتماعی داشتند. وارد شدن سه رشته

تحصیلی به معادله، نشانگر اهمیت گرایش‌های تحصیلی در سرمایه اجتماعی است.

جدول ۱۰: نتایج رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام برای شناسایی متغیرهای

پیش‌بین

متغیرهای پیش‌بین	مقادیر		مقدار استاندارد	T	سطح معناداری	ضریب هم‌بستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	F	سطح معناداری
	B	خطای انحراف معیار								
مقدار ثابت	۳۸/۶۹۶	۶/۰۵۹	-	۶/۳۸۷	۰/۰۰۰	-	-	-		
بعد فرهنگی هویت ملی	۱/۲۲۱	۰/۲۹۲	۰/۲۵۱	۴/۱۷۴	۰/۰۰۰	۰/۲۸۵	۰/۰۸۱	۰/۰۷۹		
رشته روان‌شناسی	۱۱/۶۲۳	۳/۲۰۵	۰/۱۸۵	۳/۶۲۷	۰/۰۰۰	۰/۳۱۸	۰/۱۰۱	۰/۰۹۵		
بعد سرزمینی هویت ملی	۱/۳۹۸	۰/۳۹۶	۰/۲۱۱	۳/۵۳۱	۰/۰۰۰	۰/۳۴۸	۰/۱۲۱	۰/۱۱۳		
بعد سیاسی هویت ملی	-۱/۲۵۶	۰/۴۷۶	-۰/۱۵۷	-۲/۶۴۰	۰/۰۰۹	۰/۳۷۲	۰/۱۳۸	۰/۱۲۸	۱۰/۷۶۸	۰/۰۰۰
رشته علوم سیاسی	۷/۶۴۱	۳/۲۹۸	۰/۱۱۷	۲/۳۱۷	۰/۰۲۱	۰/۳۸۷	۰/۱۵۰	۰/۱۳۷		
رشته علوم تربیتی	۷/۴۸۵	۳/۳۰۹	۰/۱۱۵	۲/۲۶۲	۰/۰۲۴	۰/۴۰۳	۰/۱۶۲	۰/۱۴۷		

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

هویت ملی و سرمایه اجتماعی دو عنصر مهم و راهبردی برای حفظ انسجام ملی و پویایی اجتماعی هستند. دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی، نقش مهمی در نهادینه شدن ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی و هم‌گرایی اجتماعی جامعه دارند. رشته‌های دانشگاهی علوم انسانی به دلیل محتوای آموزشی خود زمینه نقش‌آفرینی در تقویت هم‌گرایی و انسجام ملی دارند. این پژوهش بر آن بود تا رابطه هویت ملی و سرمایه اجتماعی را در بین دانشجویان علوم انسانی تحلیل نماید. یافته‌ها نشان داد که میزان سرمایه اجتماعی پاسخ‌گویان کم‌تر از میانگین مورد انتظار و میزان هویت ملی آن‌ها بالاتر از میانگین مورد انتظار بود.

یافته‌ها نشان داد که هرچه میزان هویت ملی افراد تقویت شود، میزان سرمایه اجتماعی آن‌ها نیز افزایش پیدا می‌کند. این یافته نشانگر هم‌راستایی متغیرهای هویت ملی و سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان علوم انسانی است. نتایج این فرضیه با نتایج پژوهش‌های جهانگیری و معینی (۱۳۸۹)، ایمان و روحانی (۱۳۹۲)، ابراهیم پور و توسلی (۱۳۹۳)، میرفریدی و ولی نژاد (۱۳۹۷)، نازک تبار و همکاران (۱۴۰۲) ریسکنز و رایت (۲۰۱۳) که بیانگر رابطه مستقیم و معنادار بین هویت ملی و سرمایه اجتماعی است، هم‌خوانی دارد. لی با نتایج پژوهش برزگری و علمی (۱۳۹۵) که نشان دادند بین هویت ملی و سرمایه اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد، هم‌خوانی ندارد. همچنین نتایج آزمون این فرضیه، با دیدگاه پاتنام (۱۳۹۲) که هویت ملی را هم‌راستا با سرمایه اجتماعی برون‌گروهی می‌داند، هم‌خوانی دارد. هر دو متغیر هویت ملی و سرمایه اجتماعی دربردارنده هم‌گرایی و تعاملات پیوسته برای دستیابی به اهداف جمعی و فرافردی‌اند. به بیان دیگر، هویت جمعی به‌ویژه هویت ملی بدون داشتن عناصری که در سرمایه اجتماعی تبلور پیدا می‌کنند، امکان بروز ندارد. سرمایه اجتماعی، زمینه، محتوا و سازوکارهای ارتباطی و تعاملی است که روح جمعی را در جامعه شکل می‌دهد؛ این روحیه جمعی در گستره سرزمینی، در قالب هویت ملی نمود پیدا می‌کند. از سوی دیگر، تعلقات دیرپایی که در راستای هویت ملی در جامعه وجود دارند، به تقویت سرمایه اجتماعی یاری می‌رسانند. همان‌گونه که پاتنام (۲۰۰۰)، سرمایه اجتماعی را منبعی برای پیشرفت و کامیابی جامعه می‌داند، این متغیر می‌تواند زمینه همراهی و مشارکت اجتماعی برای دستیابی به انسجام ملی و دستیابی به اهداف توسعه سرزمینی را فراهم سازد. هویت ملی، دربردارنده حس تعلق و هویت جمعی شهروندان نسبت به میراث و تاریخ مشترک است و سرمایه اجتماعی نیز با داشتن عناصری همچون همکاری، شبکه تعاملی و انسجام اجتماعی به هم‌گرایی می‌انجامد که به‌گونه‌ای از رهگذر هویت ملی دست‌یافتنی می‌شود.

نتایج نشان داد که بین سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب جنسیت آن‌ها، تفاوت معناداری وجود ندارد. نتایج آزمون این فرضیه با نتایج پژوهش برزگری و علمی (۱۳۹۵) که بیانگر تأثیر معنادار متغیرهای زمینه‌ای همچون جنسیت بر میزان سرمایه اجتماعی است، هم‌خوانی ندارد. نتایج پژوهش نشان داد که بین سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب قومیت آن‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد و فرضیه رد می‌شود. نتایج آزمون این فرضیه، با نتایج پژوهش برزگری و علمی (۱۳۹۵) که تفاوت معناداری بین سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب متغیرهای زمینه‌ای را نشان داده بودند،

هم‌خوانی ندارد. نبود تفاوت معنادار بین سرمایه اجتماعی با توجه به متغیرهای قومیت و جنسیت، نشانگر تجربه نسلی و زیسته مشترک دانشجویان است. نسل جوان به‌ویژه دانشجویان زن و مرد و از قومیت‌های گوناگون، از رهگذر تجربه زیسته نسلی خود که در پرتو فناوری اطلاعات و ارتباطات و مصرف فرهنگی شکل می‌گیرد و از همانندی نسبی برخوردار است، به ایستارهای هم‌جوار و تا اندازه‌ای همانند پیرامون تعاملات اجتماعی، حوزه اعتماد و نظام هنجاری (به‌عنوان عناصر سرمایه اجتماعی) دست می‌یابند.

نتایج پژوهش نشان داد که تفاوت معناداری بین سرمایه اجتماعی دانشجویان برحسب رشته تحصیلی‌شان وجود دارد. بیشترین میزان سرمایه اجتماعی را دانشجویان علوم تربیتی و کم‌ترین میزان سرمایه اجتماعی را دانشجویان زبان انگلیسی گزارش کرده‌اند. اگرچه درمجموع سرمایه اجتماعی دانشجویان کم‌تر از اندازه متوسط است، دانشجویان رشته‌هایی که به موضوعات تعاملی و رفتاری می‌پردازند، از سرمایه اجتماعی بیشتری برخوردارند. این یافته نشانگر تأثیر محتوای آموزشی در ویژگی‌های ایستاری و رفتاری فراگیران آموزشی است. دانشجویان رشته علوم تربیتی و دیگر رشته‌های هم‌جوار موضوعی آن همچون علوم اجتماعی، به‌دلیل ارتباط ماهوی با عناصر سرمایه اجتماعی، احساس هم‌نوایی بیشتری با آن دارند. مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی که در این رشته‌ها آموزش داده می‌شود، زمینه‌ای برای هم‌گرایی اجتماعی و تقویت سرمایه اجتماعی است. دانشگاه به دلایلی در زمینه متغیرهای انسجام‌بخش همچون سرمایه اجتماعی و هویت ملی از اهمیت بالایی برخوردار است: حضور نسل جوان و آینده‌ساز جامعه، هم‌جواری افرادی از گروه‌های قومی، دینی و منطقه‌ای گوناگون، محتوای آموزشی دانشگاه به‌ویژه رشته‌های علوم انسانی، مصرف فرهنگی دانشجویان و دانشگاهیان و تبادل ایده‌ها و گفتمان‌ها از مهم‌ترین دلایل اهمیت دانشگاه‌ها در این زمینه است.

از میان متغیرهای مورد بررسی، ابعاد فرهنگی، سرزمینی و سیاسی هویت ملی و رشته تحصیلی بر وضعیت سرمایه اجتماعی دانشجویان اثرگذارند. هویت ملی اثر مثبتی بر سرمایه اجتماعی دارد و رشته‌های با محتوای رفتاری و تعاملی به بهبود ویژگی‌های همگرا به‌ویژه سرمایه اجتماعی کمک می‌کنند. هم‌بستگی مثبت و معنادار بین دو متغیر هویت ملی و سرمایه اجتماعی نشان‌دهنده هم‌افزایی این دو مفهوم در جامعه است. هویت ملی، زمینه‌ساز ارتباطات دانشجویان، به‌صورت بین‌فردی و گروهی و نهادی است. رویدادهای اجتماعی گسترده همچون گسترش فناوری‌های ارتباطی و

همچنین تحول در ذائقه‌های نسل جوان کشور در دهه‌های اخیر، تغییرات فراوانی را در جامعه، به‌ویژه در میان دانشجویان پدید آورده و موجب دگرگونی سبک زندگی و باورهای افراد شده است. برای نمونه، بُعد سیاسی هویت ملی، اثر معکوسی بر میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان داشته است، درحالی‌که در مدل‌های پیشین سرمایه اجتماعی، بُعد سیاسی هویت ملی گونه‌ای هم‌گرایی را در جامعه پدیدار می‌ساخت. نوع جهت‌گیری سیاسی می‌تواند در وضعیت کنونی سرمایه اجتماعی دانشجویان، نقش‌آفرین باشد. در این راستا، ضرورت دارد رابطه جهت‌گیری سیاسی دانشجویان و سرمایه اجتماعی آن‌ها بررسی شود.

با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی برای تقویت هویت ملی و نظر به تأکید سیاست‌های بالادستی کشور به‌ویژه سند چشم‌آیند، ضرورت دارد در سیاست‌گذاری‌های اجرایی، راهبردهای کوتاه‌مدت و بلندمدتی برای تقویت سرمایه اجتماعی اتخاذ گردد. در این زمینه، پیشنهادهای سیاستی زیر ارائه می‌شود:

❖ راهبردهای کوتاه‌مدت و میان‌مدت

۱. نظر به اهمیت و هم‌افزایی سرمایه اجتماعی و هویت ملی، تدوین اجرای سیاست‌های فرهنگی و اجتماعی، برای تقویت اعتماد و حس تعلق اجتماعی به منافع و اهداف عمومی جامعه ضرورت دارد. در چنین سیاستی نهادهای آموزشی زارت کشور زارت اطلاعات و نیروی انتظامی در آماده‌سازی زمینه مشارکت سیاسی و اجتماعی جوانان نقش مهمی خواهند داشت.
۲. الزام سیاستی رسانه ملی به تهیه و انتشار تولیدات رسانه‌ای که دربردارنده علایق مشترک اجتماعی باشد و ذائقه عمومی را نمایندگی کنند. در این راستا، لازم است سیاست‌هایی تدوین گردد تا بر پایه آن‌ها در تولیدات فرهنگی و هنری (تلویزیون، سینما، نمایش و آثار ادبی نوشتاری) محتواهای انسجام‌بخش و تقویت‌کننده هویت ملی و سرمایه اجتماعی مورد توجه جدی قرار گیرند و این تولیدات تشویق و حمایت گردند. رسانه ملی و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در این زمینه نقش‌آفرین خواهند بود.
۳. الزام نهادهای آموزشی به بازآموزی معلمان و استادان دانشگاهی درباره سرمایه اجتماعی و ضرورت توجه به آن در فعالیت‌های آموزشی.

❖ راهبردهای بلندمدت

۱. با توجه به اهمیت راهبردی سرمایه اجتماعی و چندبُعدی بودن این متغیر و

میزان پایین چنین عنصری در بین مطالعه شوندگان، ضرورت دارد پیش از سیاست‌گذاری‌های کلان درباره سرمایه اجتماعی به جمع‌بندی پژوهش‌های علمی درباره سرمایه اجتماعی و آسیب‌شناسی روندهای اجتماعی و اجرایی مرتبط با انسجام و سرمایه اجتماعی پرداخته شود. همچنین در فرایند سیاست‌گذاری‌های اجتماعی به ابعاد گوناگون اثرگذار بر سرمایه اجتماعی و هم‌بستگی ملی توجه گردد و از اتخاذ رویه‌های یک‌سوگرانه و به‌دور از واقعیت‌های اجتماعی پرهیز شود. مجلس شورای اسلامی و وزارت کشور، نقش مهمی در تدوین، تصویب و اجرای این سیاست‌ها خواهند داشت.

۲. نظر به ضعف میزان سرمایه اجتماعی بین دانشجویان برخی از رشته‌ها، پیشنهاد می‌شود سیاست‌های آموزشی تقویت‌کننده انسجام اجتماعی تدوین و اجرا گردد. در پرتو چنین سیاست‌هایی، در تدوین سرفصل‌ها و متن درس‌های دانشگاهی و آموزش پیش از دانشگاه، محتواهای تقویت‌کننده روحیه انسجامی همچون سرمایه اجتماعی و هویت ملی مورد توجه قرار گیرد. ضرورت دارد در سرفصل‌ها و سیاست‌های محتوایی رشته‌های علوم انسانی، درس‌ها و محتواهای انسجام‌بخش به‌گونه جدی مورد توجه قرار گیرند. درس‌های عمومی دیگر رشته‌های دانشگاهی نیز کانون مناسبی برای ترویج آموزه‌های انسجام‌بخش است. در تدوین سیاست‌های آموزشی، تدبیری اتخاذ گردد تا در متون و محتواهای آموزشی، آموزه‌های همگرا مورد توجه قرار گیرد و از هرگونه محتوایی که موجب واگرایی در جامعه گردد، پرهیز شود. اتخاذ یک راهبرد سراسری برای تدوین محتوای درسی در مقاطع پیش از دانشگاه و سیاست‌های آموزشی انسجام‌بخش در دانشگاه‌ها ضرورت دارد. وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (برای دروس عمومی) و آموزش و پرورش ایفاگر اجرای چنین سیاستی خواهند بود.

۳. برای تقویت میزان سرمایه اجتماعی، شناخت زمینه‌های کاهش سرمایه اجتماعی در جامعه ایران و تدوین سیاست‌های جدی و عملی برای کاستن از دامنه چنین عوامل و زمینه‌هایی ضرورت دارد.

فهرست منابع

- ابراهیم پور، داوود؛ توسلی، غلام عباس (۱۳۹۱). رسانه‌های جمعی، هویت‌یابی اجتماعی و سرمایه اجتماعی دانشجویان. مطالعات جامعه‌شناسی، ۴(۱۵)، ۲۱-۴۴.
- ازکیا، مصطفی؛ غفاری، غلامرضا (۱۳۸۳). توسعه روستایی، با تأکید بر جامعه روستایی ایران. تهران: نشر نی.
- اسمیت، آنتونی (۱۳۸۳). منابع قومی ناسیونالیسم. ترجمه منصور انصاری، تهران: مؤسسه مطالعات ملی.
- ایمان، محمدتقی؛ روحانی، علی (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین هویت ملی و سرمایه اجتماعی (بررسی موردی: دانشجویان دانشگاه شیراز)، نشریه علوم اجتماعی، ۷(۲۲)، ۳۷-۶۲.
- برزگری، عبدالله؛ علمی، محمود (۱۳۹۵). بررسی تفاوت پایگاه هویت و سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز. مطالعات جامعه‌شناسی، ۸(۳۲)، ۱۷-۳۴.
- بلیاسی، میثم؛ باقری، یوسف (۱۳۹۹). منشأ پیدایش هویت ملی؛ پارادایم‌ها و رویکردها. مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، ۲۴(۸۲)، ۱۸۹-۲۱۸.
- بورديو، پی‌یر (۱۳۸۱). نظریه کنش، دلایل عملی و انتخاب عقلانی. ترجمه مرتضی مردی‌ها، تهران: نشر نقش و نگار.
- بورديو، پی‌یر (۱۳۸۵). «شکل‌های سرمایه» در سرمایه اجتماعی، اعتماد و دموکراسی. به کوشش کیان تاج‌بخش، ترجمه حسن پویان و افشین خاک‌باز، تهران: نشر شیرازه.
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۵). «جامعه برخوردار، سرمایه اجتماعی و زندگی عمومی» در سرمایه اجتماعی، اعتماد و دموکراسی. به کوشش کیان تاج‌بخش، ترجمه حسن پویان و افشین خاک‌باز، تهران: نشر شیرازه.
- پاتنام، رابرت (۱۳۹۲). دموکراسی و سنت‌های مدنی. ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: نشر جامعه‌شناسان.
- توسلی، غلام‌عباس (۱۳۷۱). نظریه‌های جامعه‌شناسی. تهران: انتشارات سمت.
- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱). هویت اجتماعی. ترجمه تورج یاراحمدی، تهران: نشر شیرازه.
- جواهری، فاطمه (۱۴۰۰). تحلیلی نقادانه از پیمایش‌های ملی در ایران، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- جهانگیری، جهانگیر و معینی، مهدی (۱۳۸۹). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و هویت ملی؛ نمونه مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شیراز. علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۲(۲)، ۷۴-۳۷.

حاجیان، ابراهیم (۱۳۷۹)، تحلیل جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه. مطالعات ملی، ۲ (۵)، ۱۹۳-۲۲۸.

دهقان، محسن؛ رحمانی فیروزجاه، علی؛ عباسی اسفجیر، علی‌اصغر (۱۳۹۸). بررسی ارتباط و تأثیر ادراک فساد بر سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: جمعیت شهری استان مازندران). راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۸ (۳)، ۱۲۷-۱۶۲.

رستگار خالد، امیر؛ سلمانی بیدگلی، مسعود؛ پاکیده دلشاد، هادی (۱۳۹۵). رابطه سرمایه اجتماعی و هویت ملی در شهرهای کرمانشاه و جوانرود. مطالعات ملی، ۱۷ (۱).

زهیری، علیرضا (۱۳۸۴). چیستی هویت ملی، علوم سیاسی، ۸ (۲۹).

شیردل، الهام؛ حامی کارگر، فاطمه؛ انجم شعاع، فاطمه (۱۴۰۰). رابطه بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با هویت ملی دختران نوجوان شهرستان کرمان. فصلنامه مطالعات ملی، ۲۲ (۸۶)، ۶۹-۸۷.

فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹). پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن. ترجمه غلام عباس توسلی، تهران: نشر جامعه ایرانیان.

فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۵). «سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی»، در سرمایه اجتماعی، اعتماد و دموکراسی. به کوشش کیان تاج‌بخش، ترجمه حسن پویان و افشین خاک‌باز، تهران: نشر شیرازه.

فیلد، جان (۱۳۸۸). سرمایه اجتماعی. ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضائی، تهران: نشر کویر.

قنبری برزین، علی (۱۴۰۳). تأثیر مناسک پیاده‌روی اربعین بر قدرتمندی هویت در جامعه عرب‌زبان خوزستان (نظریه‌ای داده‌بنیان). راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۳ (۲)، ۶۷۵-۷۰۶.

کلمن، جیمز (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

کلمن، جیمز (۱۳۸۵). «نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه انسانی». در: سرمایه اجتماعی، اعتماد و دموکراسی. به کوشش کیان تاج‌بخش، ترجمه حسن پویان و افشین خاک‌باز، تهران: نشر شیرازه.

گودرزی، حسین (۱۳۸۱)، مفاهیم بنیادین در مطالعات قومی، تهران، تمدن ایرانی.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳). تجدد و تشخص. ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.

ملک حسینی، محمدتقی؛ نعیمی، محمدرضا و نادری، محمدمهدی (۱۳۹۲). بررسی رابطه هویت ملی با سرمایه اجتماعی در بین مرزنشینان استان گلستان (مورد مطالعه: شهرستان مراوه تپه)، پژوهش‌نامه مطالعات مرزی، ۱ (۲)، ۳۹-۶۸.

میرفردی، اصغر و سلامتیان، درنا (الف ۱۴۰۳). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و رفتار محیط زیستی ساکنان شهر شیراز، مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۱۴ (۵۰)، ۲۵-۵۲.

میرفردی، اصغر و سلامتیان، درنا (ب ۱۴۰۳). ارتباط هویت ملی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی با نگرانی محیط زیستی دانشجویان دانشگاه شیراز، مطالعات ملی، ۲۵ (۱۰۰)، ۷-۲۶.

میرفردی، اصغر؛ ولی‌نژاد، عبدالله (۱۳۹۶). «بررسی تفاوت‌های جنسیتی در هویت ملی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه یاسوج)»، مطالعات ملی، ۱۸ (پیاپی ۶۹)، ۱۱۹ - ۱۳۴.

میرفردی، اصغر؛ ولی‌نژاد، عبدالله (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی-راهبردی ارتباط بین هویت ملی و سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه یاسوج، مدیریت سرمایه اجتماعی، ۵ (۱)، ۶۷-۹۰.

نازک‌تبار، حسین؛ ملانیا جلودار، شهرام؛ ملک‌پور جوقانی، لیلا؛ مالمیر، مریم (۱۴۰۲). تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی با هویت ملی زنان بین ۱۸ تا ۵۰ ساله ساکن شهرکرد. مطالعات ملی، ۲۴ (۹۳)، ۱۳۱-۱۵۳.

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۹۴). ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان: موج سوم. تهران: دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

References

- Azkiya, M. & Ghaffari, G. R. (2004). *Rural Development, with an emphasis on Iran's rural society*. Tehran: Nashr-e Ney. (In Persian).
- Barzegari, A., Elmi, M. (2016). The evaluation of the identity status and social capital among Tabriz Azad University students. *Sociological studies*, (In Persian).
- Belbasi, M. and Bagheri, Y. (2020). The Origins of National Identity Genesis; Paradigms and Approaches. *Epistemological studies in Islamic University*, (In Persian).
- Bourdieu, P. (2002). *Theory of Action, Practical Reasons, and Rational Choice*. Translated by: M. Mardiha. Tehran: Naghsh o Negar. (In Persian).
- Bourdieu, P. (2006). Forms of capital. In K. Tajbakhsh (Ed.), *Social Capital, Trust and Democracy*. Translated by: H. Pouyan & A. Khakbaz. Tehran: Shirazeh. (In Persian).
- Coleman, J. (1998). *Foundations of Social Theory*. Translated by: M. Sabouri. Tehran: Nashr-e Ney. (In Persian).
- Coleman, J. (2006). The role of social capital in creating human capital. In K. Tajbakhsh (Ed.), *Social Capital, Trust and Democracy*. Translated by: H. Pouyan & A. Khakbaz. Tehran: Shirazeh. (In Persian).
- Dehghan, M., Rahmani Firozjah, A. and Abbasi asfajir, A. (2019). Study on the Relationship between Perceptions of Corruption and Social Capital (Case study: urban population of Mazandaran province). *Socio-Cultural Strategy*, (In Persian).
- Ebrahimpour, D., Tavasoli, G. (2012). Mass Media, Social Identification and Students' Social Capital, *Journal of Sociology Studies*, (In Persian).
- Field, J. (2009). *Social capital*. Translated by: Gh. R. Ghaffari & H. Ramezani. Tehran: Kavir. (In Persian).
- Fukuyama, F. (2000). *The end of order, social capital and its preservation*. Translated by: Gh. A. Tavassoli. Tehran: Jame'eh-ye Iraniyan. (In Persian).
- Fukuyama, F. (2006). Social capital and civil society. In K. Tajbakhsh (Ed.), *Social Capital, Trust and Democracy*. Translated by: H. Pouyan & A. Khakbaz. Tehran: Shirazeh. (In Persian).
- Ghanbari Barzian, A. (2024). Arbacen walking rituals and its effect on the strength of national identity in the Arabic-speaking society of Khuzestan (a data-based theory). *Socio-Cultural Strategy*, (In Persian).
- Giddens, A. (2004). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Translated by: N. Movaffaqian. Tehran: Ney. (In Persian).
- Goudarzi, H. (2002). *Fundamental concepts in ethnic studies*. Tehran: Tamaddon-e Irani. (In Persian).
- Hajiani, I. (2000). Issues regarding the National Identity: The semantics of national identity. *National Studies Journal*, 2(5), 193-228. (In Persian).
- Iman, M. T., & Ruhani, A. (2012). Media Consumption and Youth Social Identity (Case Study: Shiraz University Students), *Journal of Social Development*. (In Persian).
- Jahangiri, J. and Mocini, M. (2011). Studying the Relationship between Social Capital and National Identity; Case of study: Shiraz University

- Students. Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences. (In Persian).
- Javaheri, F. (2021). *A critical analysis of national surveys in Iran*. Tehran: Research Institute of Culture, Art and Communications Publications. (In Persian).
- Jenkins, R. (2002). *Social identity*. Translated by: Yarahmadi. Tehran: Shirazeh. (In Persian).
- Lin, N. (1976). *Foundation of social Research*. New York: McGraw-Hill.
- Liu, Y. & Ngai, S. S. Y. (2020). Social capital, self-efficacy, and healthy identity development among Chinese adolescents with and without economic disadvantages. *Journal of child and family studies*.
- Ministry of Culture and Islamic Guidance. (2015). National Survey of Iranian Values and Attitudes (Third Wave). Tehran: National Projects Office of the Ministry of Culture and Islamic Guidance. (In Persian).
- Mirfardi, A. and Valinezhad, A. (2017). The Role of Gender Differences in National Identity Dimensions: The Case of Study; Yasouj University Students. *National Studies Journal*, (In Persian).
- Mirfardi, A. and Valinezhad, A. (2018). Socio-Strategic Analysis of the Relationship between National Identity and Social Capital of Students in Yasouj University. *Social Capital Management*, 5(1), 67-90. (In Persian).
- Mirfardi, A., Salamatian, D. (2024). Investigating the relationship between social capital and environmental behavior of Shiraz residents. *Urban Sociological Studies*, 14(50), 25-52. (In Persian).
- Mirfardi, A and Salamatian, D. (2024). The Relationship between National Identity and Social Responsibility with the Environmental Concern of Shiraz University Students. *National Studies Journal*, 25(100), 7-26. (In Persian).
- Mishra, S. (2020). Social networks, social capital, social support and academic success in higher education: A systematic review with a special focus on 'underrepresented' students. *Educational Research Review*.
- Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *Academy of management review*.
- Nazoktabar, H, Mollania Jelodar, S, Malekpour Jonaghani, L and Malmir, M. (2023). Analysis of the Relationship between Social Capital and National Identity of Women Aged 18 to 50 Living in Shahrekord. *National Studies Journal*, 24(93), 131-153. (In Persian).
- Putnam, R. (2006). The prosperous community, social capital and public life. In K. Tajbakhsh (Ed.), *Social Capital, Trust and Democracy*. Translated by: H. Pouyan & A. Khakbaz. Tehran: Shirazeh. (In Persian).
- Putnam, R. (2013). *Democracy and Civic Traditions*. Translated by: M. T. Delforooz. Tehran: Jame'eh Shenasan. (In Persian).
- Putnam, R. D. (1994). Social capital and public affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 5-19.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, NY: Simon and Schuster.
- Putnam, R. D. (Ed.). (2002). *Democracies in flux: The evolution of social capital in contemporary society*. Oxford University Press.

- Rahe, M. L., Van Leuven, A. J., & Malone, T. (2025). Leveraging social ties to financial gains: Exploring the impact of social capital in rural development. *Journal of Rural Studies*.
- Rastegar Khaled, A., Salmani Bidgoli, M and Pakideh Delshad, H., (2016). Investigating the Relationship between Social Capital and National Identity in Kermanshah and Javanrood Cities. *National Studies Journal*, 17(65), 133-144. (In Persian).
- Reeskens, T. & Wright, M. (2013). Nationalism and the cohesive society: A multilevel analysis of the interplay among diversity, national identity, and social capital across 27 European societies. *Comparative Political Studies*.
- Shirdel, E., Hami Kargar, F and Anjomshoa, F. (2021). The Relationship between Social Capital and Lifestyle with the National Identity of Teenage Girls in Kerman City. *National Studies Journal*, . doi:10.22034/rjnsq.2021.132255. (In Persian).
- Smith, A. (2004). *The ethnic sources of nationalism*. Translated by: M. Anşari. Tehran: Mu'assaseh-ye Motāle'āt-e Melli. (In Persian).
- Taghi malekhosseyni, M., Naeimi, M. and Dehdi Naderi, M. (2014). The Investigation of the Relationship between National Identity and Social Capital among the Frontiersmen of Golestan Province (Case Study: Maraveh Tappeh City). *journal of border studies*, 1(2), 39-68. (In Persian).
- Tavassoli, G. A. (1992). *Sociological theories*. Tehran: Samt. (In Persian).
- Verinumbe, T., Ponce, A. N., Lee, G. Y., Kumtap, U., Lesko, C. R., Burnett, M., ... & Falade-Nwulia, O. (2025). The association between social capital and drug overdose mortality in the United States. *International Journal of Drug Policy*, 139, 104766.
- Wong, T. A., Tan, K. T. L., Darmaraj, S. R., Loo, J. T. K., & Ng, A. H. H. (2025). Social capital development in online education and its impact on academic performance and satisfaction. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, 15(1), 205-221.
- Zahiri, A. (2005). The nature of national identity. *Political Science*, 8(issue 29). (In Persian).